

1 Cel i zakres opracowania

Opracowanie stanowi ekspertyzę ornitologiczną dla budynku położonego przy ulicy Joachima Lelewela 5 w Wałbrzychu, woj. dolnośląskie przed zaplanowanym przedsięwzięciem z zakresu termomodernizacji. Wykonano ją na podstawie przeprowadzonej w terenie inwentaryzacji gniazd i siedlisk chronionych gatunków ptaków. Ekspertyza jest częścią procedury mającej na celu zgodne z prawem usunięcie gniazd i siedlisk gatunków chronionych ptaków, a także ich skompensowanie.

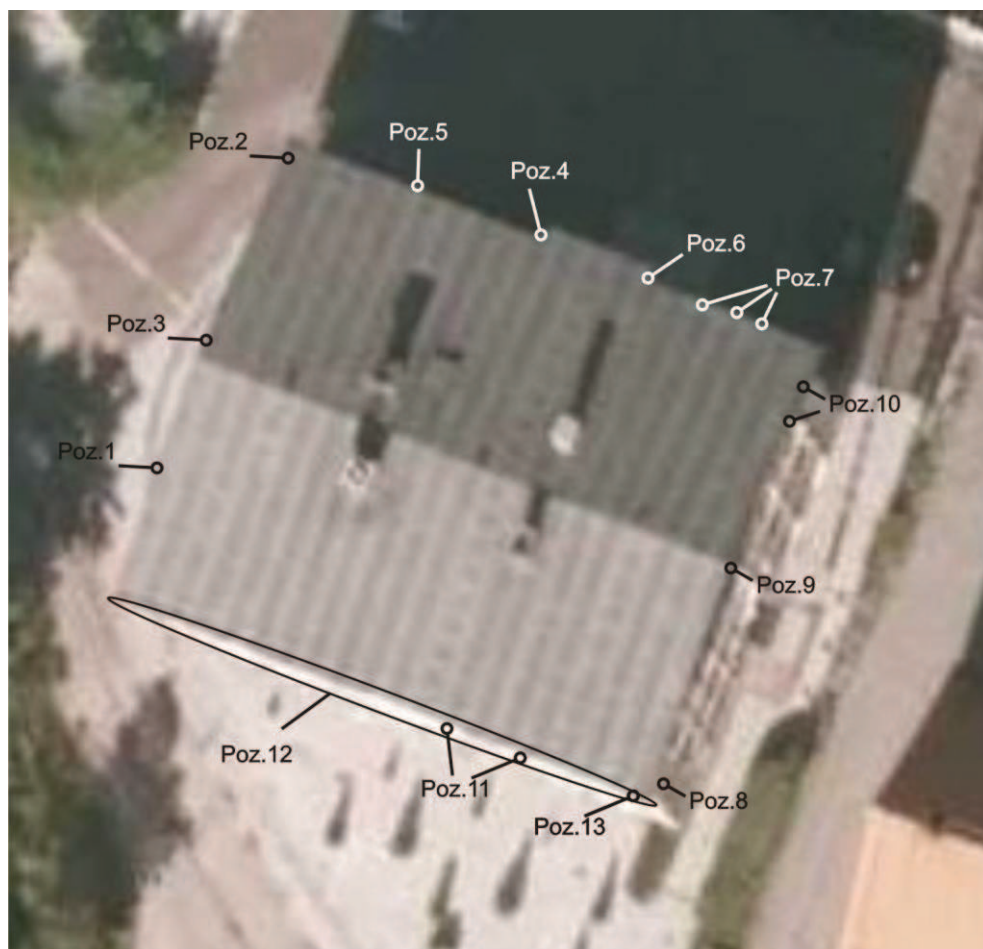
Zakres ekspertyzy ornitologicznej obejmuje:

1. Przeprowadzenie szczegółowej kontroli przedmiotowego budynku przeznaczonego do termomodernizacji celem wykrycia gniazd i siedlisk gatunków chronionych ptaków.
2. Sporządzenie ekspertyzy ornitologicznej wraz z dokumentacją fotograficzną i zobrazowaniem na rzutach i widokach elewacji miejsc, gdzie występują gniazda i siedliska chronionych gatunków ptaków.
3. Sporządzenie wykazu środków minimalizacji oddziaływania inwestycji na awifaunę oraz kompensacji za usuwane gniazda i siedliska oraz miejsc ich zawieszenia na podkładzie rzutów budynku lub widoków elewacji.
4. W przypadku zaistnienia konieczności zniszczenia siedlisk lub gniazd ptaków lub nietoperzy przygotowanie wniosku do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ) o odstąpienie od zakazów obowiązujących w stosunku do gatunków chronionych, wraz z zakresem i miejscem kompensacji, celem wysłania przez Zleceniodawcę.

2 Metodyka prowadzenia prac

2.1 Opis budynku

Przedmiotem ekspertyzy jest budynek mieszkalny wielorodzinny położony w obrębie ewidencyjnym Wałbrzych 0002, miasto Wałbrzych, na działce nr 187. Budynek ma kształt w rzucie prostokątny posiada cztery kondygnacje nadziemne. Na ostatniej kondygnacji istnieje część mieszkalna oraz strych użytkowy. Całość kryta dachem o niewielkim spadku, konstrukcji drewnianej, dach kryty papą o niewielkim do umiarkowanego spadku. Został on wybudowany w 1906 roku, a więc około 110 lat temu.

Ryc. 1. Rzut budynku z zaznaczeniem pozycji stwierdzonych gniazd i siedlisk ptaków oraz miejscami wykonania kompensacji (źródło: oprac. własne na podkładzie <http://mapy.geoportal.gov.pl/>).

Ryc. 2. Elewacje północna i wschodnia budynku

2.2 Opis inwestycji

W ramach termomodernizacji budynku zostaną przeprowadzone (prawdopodobnie wiosną-latem roku 2017) następujące prace (wymieniono te, które ze względu na rodzaj lub miejsce przeprowadzenia mogą negatywnie oddziaływać na gatunki chronione):

- nałożenie materiału termoizolacyjnego na ściany zewnętrzne

2.3 Uwarunkowania prowadzonych badań

Badania składały się z dwóch elementów – części terenowej i kameralnej. Badania terenowe przeprowadzono w dniu 24. września 2016 roku.

W trakcie kontroli wykorzystywano lornetkę Swarovski 10*50 w celu poszukiwania ptaków oraz śladów gniazd i pobytu ptaków na budynku. Prace terenowe polegały na poszukiwaniu na i w budynku następujących istotnych z punktu widzenia wykrycia obecności ptaków elementów:

- Gniazd i pozostałości gniazd,
- Nisz, dziur, ubytków w elewacji i szpar stwarzających dogodne miejsce do gniazdowania ptaków (zwłaszcza pod parapetami, opierzeniami, w szczelinach dylatacyjnych, na łączeniach elementów budowlanych wykonanych z różnych materiałów),
- Odchodów, piór i innych śladów bytności ptaków,

a także ptaków przebywających w i na budynku.

Wszystkie ww. elementy były inwentaryzowane, opisywane na podkładzie rzutu z geoportalu (www.geoportal.gov.pl) i fotografowane. Następnie w toku prac kameralnych na podstawie zebranych w terenie danych określano liczbę par poszczególnych gatunków, które mogą gniazdować na terenie badanego budynku.

Kolejnym etapem było zaplanowanie adekwatnego sposobu i wielkości kompensacji.

2.4 Braki w metodyce, ryzyko błędu i zasada przezorności

Sposób wykonania ekspertyzy ornitologicznej zależy od terminu jej zlecenia. W przypadku, gdy wykonanie prac jest zlecone do przeprowadzenia w sezonie lęgowym ptaków tj. od kwietnia do lipca włącznie, wyniki dotyczą rzeczywistych siedlisk ptaków. W tym okresie jest możliwe znalezienie wszystkich gniazd i dokładne określenie ilości par gniazdujących w budynku. W przypadku, gdy wykonanie prac jest zlecone do wykonania poza sezonem lęgowym ptaków (tak jak w tym przypadku), wyniki dotyczą głównie potencjalnych siedlisk ptaków. W drugiej połowie września gatunki chronione występowały lecz w mniejszej ilości niż w sezonie lęgowym w/na budynku. Możliwe jest więc jedynie wnioskowanie na podstawie stwierdzonych gniazd, śladów kału i dostępnych szczelin. Zgodnie z prawem

autorzy ekspertyzy są zobowiązani w takim przypadku zastosować w możliwie szerokim zakresie zasadę przezorności. Jednym z możliwych sposobów zastosowania tej zasady w praktyce jest wnioskowanie na podstawie jakości siedliska (HSI)

Metoda Habitat Suitability Index (HSI) polega na ocenie pojemności siedliska i uznaniu, że wszystkie dogodne siedliska na danym obszarze są zajęte, a ilość występujących tam osobników jest równa maksymalnej pojemności siedliska. Metoda ta jest stosowana przede wszystkim do prowadzonych na znacznych obszarach badań ichtiologicznych i herpetologicznych. Jednakże model daje się zastosować także przy badaniach ornitologicznych.

Stosując ten model uznaje się, że jeśli nisze i szczeliny w budynku umożliwiają gniazdowanie tam do trzech par danego gatunku, to należy założyć zgodnie z zasadą przezorności, że trzy pary gniazdują na budynku. W związku z powyższym w ramach kompensacji należy odtworzyć przy okazji termomodernizacji co najmniej 3 siedliska / miejsca lęgowe dla tego gatunku.

Taki sposób szacowania jest obarczony błędem i może prowadzić do zawyżenia ilości par potencjalnie gniazdujących na terenie budynku w stosunku do rzeczywistej liczby gniazdujących ptaków. Może to skutkować szerszym zakresem zalecanych działań kompensacyjnych niż byłby uzasadniony w przypadku prowadzenia inwentaryzacji w sezonie lęgowym. Nie można jednak tego uniknąć bez pełnej inwentaryzacji prowadzonej w okresie rozrodczym ptaków.

2.5 Podstawa prawna i literatura

Podstawą co do zakresu opracowania jest opis przedsięwzięcia udostępniony przez Klienta. Podstawę prawną stanowią zapisy następujących aktów prawnych:

1. Ustawa o ochronie przyrody z dn. 16 kwietnia 2004 (Dz. U. 2009 nr 151, poz. 1220 ze zm.)
2. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 06 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. 2014 poz. 1348)
3. Ustawa o ochronie zwierząt z dn. 21 sierpnia 1997 (Dz. U. 2009 nr 151, poz. 1220 ze zm.)

Realizując prace brano pod uwagę także nieoficjalne wytyczne i artykuły prezentujące najlepsze praktyki w dziedzinie prowadzenia prac termomodernizacyjnych z poszanowaniem ochrony przyrody i projektowania skutecznej kompensacji. Publikacje te nie stanowią prawa, należy natomiast brać je pod uwagę, aby uzyskać możliwie najlepszy efekt ekologiczny przy możliwie niewielkim wkładzie finansowym i umożliwić inwestorowi realizację jego celów bez szkody dla występujących w budynku dzikich gatunków zwierząt:

- Zyskowski D., Zielińska D., 2015. Przewodnik do inwentaryzacji oraz ochrony ptaków i nietoperzy związanych z budynkami. Federacja Gaja, Szczecin.

- Wylegała P., Jaros R. i inni, 2009. Docieplanie budynków w zgodzie z zasadami ochrony przyrody. Salamandra, Poznań.

3 Wyniki kontroli

Pewne i potencjalne miejsca gniazdowania ptaków

Na Ryc. 1 zaznaczono na rzucie budynku miejsca lokalizacji gniazd lub siedlisk ptaków gatunków prawnie chronionych. Poniżej je wymieniono:

- Poz. 1 – Siedlisko wróbla (*Passer domesticus*) w rurze.

- Poz. 2 Ślady kału oraz wróbel w szczelinie pod krokwią – siedlisko wróbla.

- Poz. 3 Ślady kału i samiec wróbla w otworze w ścianie budynku – siedlisko wróbla.

- Poz. 4 Gniazda wróbla za rynną (widoczny materiał gniazdowy) – dwa siedliska i gniazda wróbla.

- Poz. 5 Gniazdo wróbla w otworze w ścianie (widoczny kał) zajęte w 2016 r.

- Poz. 6 Dwa gniazda wróbla w szczelinie między szczytem muru i połacią dachową (widoczny kał).

- Poz. 7 Ślady w kształcie półksiężyców od ogonów w szczelinie między szczytem muru i połacią dachową – trzy siedliska prawdopodobnie jerzyka (*Apus apus*).

- Poz. 8 Dwa gniazda wróbla w szczelinie między szczytem muru i połacią dachową nad krokwią (widoczny materiał gniazdowy i kał).

- Poz. 9. Kał i materiał gniazdowy w szczelinie nad krokwią, między szczytem muru i połacią dachową – gniazdo wróbla.

- Poz. 10 Kał i materiał gniazdowy w szczelinie nad krokwią, między szczytem muru i połacią dachową – dwa gniazda wróbla.

- Poz. 11 Kał i materiał gniazdowy w szczelinie nad krokwią, między szczytem muru i połacią dachową – dwa gniazda wróbla.

- Poz. 12. Szczeliny 10 sztuk między szczytem muru i połacią dachową – potencjalne siedlisko jerzyka.
- Poz. 13. Szczeliny dwie duże między szczytem muru i połacią dachową – prawdopodobne siedlisko jerzyka.

- Poz. 13. Szerokie szczeliny (7 sztuk) między szczytem muru i połacią dachową – potencjalne siedlisko języka.

Łącznie stwierdzono na budynku (Tab. 1): 14 siedlisk i/lub gniazd wróbla; 5 prawdopodobnych siedlisk języka, 17 potencjalnych siedlisk języka.

Tab. 1 Podsumowanie stwierdzonych na budynku gniazd i siedlisk

Poz.	Wróbel - siedlisko i/lub gniazdo	Jerzyk - siedlisko prawdopodobne	Jerzyk - siedlisko potencjalne	
1	1			
2	1			
3	1			
4	2			
5	1			

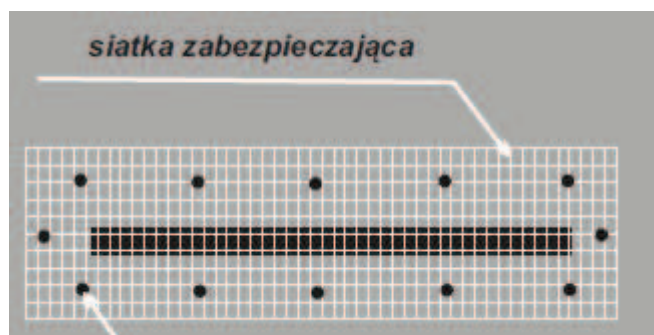
6	1			
7		3		
8	2			
9	1			
10	2			
11	2			
12			10	
13		2		
14			7	
Suma	14	5	17	36

4 Wnioski

4.1 Harmonogram prac termomodernizacyjnych

W związku ze stwierdzeniem obecności siedlisk i gniazd ptaków na budynku należy zwrócić się do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska we Wrocławiu z *wnioskiem o wydanie zezwolenia na odstąpienie od zakazów w stosunku do gatunków dziko występujących zwierząt roślin lub grzybów objętych ochroną gatunkową* na podstawie art. 56 ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Po uzyskaniu ww. zezwolenia należy poza sezonem lęgowym ptaków tj. w okresie od 16 października do końca lutego uniemożliwić dostęp ptaków do wszelkich szczelin stwierdzonych na budynku, w tym zwłaszcza do tych wskazanych w rozdziale 3. Szczeliny, które należy zabezpieczyć to szczeliny szersze niż 10 mm znajdujące się: pod parapetami, opierzeniami, za rynnami spustowymi i rynnami poziomymi, pomiędzy murem a połacią dachową i inne podobne, które stanowią miejsce lęgów lub przebywania zwierząt. W miejscach tych mogą bytować także nietoperze, dlatego przed zamknięciem tych otworów i szczelin należy upewnić się, czy ich tam nie ma. W razie wątpliwości należy przymocować wokół szczeliny dość sztywną plastikową siatkę umożliwiającą wyjście nietoperza ze szczeliny, która jednak po jego wyjściu z powrotem będzie dolegała do otworu (Ryc. 3).

Ryc. 3

Bezpośrednio przed przystąpieniem do prac termomodernizacyjnych (a więc prawdopodobnie w sezonie lęgowym trwającym od 1. marca do 15. października) należy upewnić się, czy w budynku nie gnieźdzą się ptaki. W razie gdyby chronione gatunki miały tam siedlisko należy podjąć działania umożliwiające przeprowadzenie prac zgodnie z obowiązującym prawem ochrony przyrody, w tym zwłaszcza nie należy płoszyć i prowadzić prac w pobliżu miejsc gniazdowania ptaków.

Dochowując wyżej wymienionych zasad można przeprowadzać prace termomodernizacyjne w ciągu całego roku, gdyż minimalizuje się prawdopodobieństwo przebywania gatunków chronionych w czasie wykonywania ocieplenia.

W czasie gdy położone są już warstwy styropianu, tynk i farba, a jeszcze nie zdjęto rusztowań należy we wskazanych miejscach na budynku zamontować kompensację w postaci budek lęgowych. Alternatywnie do zawieszania budek można pozostawić dotychczas istniejące otwory do budynku, co w praktyce ze względów estetycznych jest rzadko praktykowane.

4.2 Zabiegi minimalizujące

Zabiegi minimalizujące nie są konieczne.

4.3 Zabiegi kompensujące

W związku przedstawionymi w rozdziale 3 wynikami zaleca się dokonanie kompensacji polegającej na zawieszeniu na przedmiotowym budynku od strony północnej (ewentualnie także wschodniej) 40 budek trocinobetonowych dla jerzyka (np. typ APK-1) (są wykorzystywane także przez wróble) na północnej lub wschodniej ścianie budynku. Jerzyk jest ptakiem, który w Polsce gnieździ się prawie wyłącznie w budynkach. Jego populacja zmalała znacząco w wyniku zamykania otworów w budynkach podczas ocieplania budynków. Pojedynczy jerzyk w okresie pobytu w Polsce (maj – sierpień) łowi codziennie po kilka tysięcy sztuk uciążliwych dla ludzi owadów – komarów, meszek, much. Warto zawieszać przy okazji modernizacji budynku skrzynki lęgowe dla jerzyka, gdyż jest to stosunkowo niewielki koszt w porównaniu z korzyściami przyrodniczymi, jak edukacyjnymi i estetycznymi dla mieszkańców. Na Ryc. 4 przedstawiono obszar, w którym zaleca się zawieszenie budek na północnej ścianie budynku. Budki mogą być niedaleko od siebie gdyż jerzyk (jak i wróbel) może gnieździć się kolonijnie. Budki dla jerzyka należy zawiesić jak najwyżej na budynku, a przynajmniej 6 m ponad powierzchnią terenu. Lokalizacja budek wynika z preferencji jerzyków, które na ogół wybierają najwyższą kondygnację od strony północnej, wschodniej lub północno-wschodniej oraz wymagają pewnej przestrzeni wolnej pod otworem wlotowym tak by młode ptaki mogły swobodnie wylecieć z budki w swój pierwszy w życiu lot. W razie braku miejsca na przedmiotowym budynku lub we wskazanych miejscach na tym budynku dopuszcza się zawieszenie budek dla w innej lokalizacji po konsultacji z wykonawcą ekspertyzy.

Budki mogą być mocowane do ścian nośnych na przykład za pomocą kotew wklejonych w otwory wywiercone uprzednio w ścianie (nie należy mocować ich do warstwy termoizolacyjnej) (Ryc. 5). Kotwy powinny być na tyle długie by wystawały poza warstwę termoizolacyjną. Do kotew należy przymocować stalowy płaskownik, a dopiero do płaskownika śrubami budki.

Nie zaleca się wieszać budek lęgowych nad oknami. Nie dopuszcza się wieszania budek wykonanych z drewna, gdyż są mało odporne na warunki atmosferyczne w porównaniu do budek trocinobetonowych. Po kilku latach mogą się zacząć rozpadać, co oznaczałoby zakończenie kompensacji.

Ryc. 4 Proponowane miejsce zawieszenia budek dla jerzyków na elewacji północnej.

Ryc. 5 Przykładowy sposób zamocowania pięciu budek dla jerzyka do budynku – za pomocą płaskownika i czterech kotew mocujących płaskownik do ściany budynku, przechodzących przez warstwę termoizolacyjną.

4.4 Zalecenia dot. nadzoru przyrodniczego

Dochowując wymienionych w rozdziale **Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania..1** zasad można przeprowadzać prace termomodernizacyjne w ciągu całego roku, gdyż minimalizuje się prawdopodobieństwo przebywania gatunków chronionych w czasie

wykonywania prac termoizolacyjnych. W razie wątpliwości należy skonsultować się z wykonawcą ekspertyzy.

Autor opracowania: mgr inż. Tomasz Kniola, Os. S. Batorego 20/62, 60-687 Poznań

Tel. 509 468 846

email: ekspertyzy-ornitologiczne@gmail.com

www.ekspertyzy-ornitologiczne.pl